

Допит експерта у кримінальному провадженні

Сергій Вітвіцький

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
ректор Донецького державного університету внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4884-1883>;
e-mail: nauka.dnuvs@gmail.com

Проаналізовано положення чинного кримінального процесуального законодавства щодо можливості проведення допиту експерта у кримінальному провадженні для роз'яснення його висновку. Досліджено питання можливостей проведення допиту експерта під час досудового розслідування й судового розгляду справи. Звернено увагу на дискусійність питання про заборону допитувати експерта як свідка під час досудового розслідування, що є новелою чинного кримінального процесуального законодавства. Зазначено, що законодавець змінив підхід до використання спеціальних знань у кримінальному провадженні: переніс оцінювання висновків експертів на стадію судового розгляду справи.

Ключові слова: експерт; оцінювання висновку експерта; допит експерта; роз'яснення висновку; перевірка висновку експерта.

Interrogation of a Forensic Expert in Criminal Proceedings

Sergey Vitvitskyi

The paper analyzes provisions of the current criminal procedure legislation on the possibility of interrogating a forensic expert in criminal proceedings in order to clarify his/her conclusions. The author explores the possibility of interrogating a forensic expert during the pre-trial investigation and trial. Emphasis is made on the controversial issue of prohibiting the interrogation of a forensic expert as a witness during the pre-trial investigation, which is a novelty of the current criminal procedure legislation. It should be emphasized that there has been a change in the legislature's approach to the application of specific expertise in the context of criminal proceedings: evaluation of experts' conclusions has been shifted to the trial stage.

Keywords: forensic expert; expert's conclusion evaluation; expert's interrogation; expert's conclusion explanation; expert's conclusion verification.

Експертиза у кримінальному провадженні завжди відігравала важливу роль, у зв'язку з чим процедура її проведення була докладно процесуально регламентована. Особливу увагу поміж інших доказів приділяли оцінюванню висновку експерта. Важливим елементом такого оцінювання була можливість проведення допиту експерта з метою отримати роз'яснення або доповнення до висновку. До прийняття КПК України 2012 року за чинним кримінальним процесуальним законодавством допит експерта

міг бути проведений як на стадії судового провадження, так і під час досудового розслідування. Так, в ст. 201 «Допит експерта» КПК України 1961 року зазначалося, що, ознайомившись із висновком експерта, слідчий має право допитати експерта з метою одержати роз'яснення або доповнення висновку, про що складається протокол [1]. У КПК України 2012 року на стадії досудового розслідування слідчої дії «допит експерта» не передбачалося, вона залишалася тільки на стадії судового провадження (ст. 356

«Допит експерта в суді» КПК України) [2]. Але у свідомості практичних працівників і науковців залишалося уявлення, що допит експерта є необхідним засобом оцінювання й перевірки висновку експерта під час досудового розслідування [3; 4, с. 374—75]. Відтак допити експертів продовжували проводити слідчі з метою одержати роз'яснення або доповнення висновку в контексті його оцінювання. До того ж експертів допитували як свідків, адже допит експерта чинним КПК України 2012 року не передбачався. Така практика ґрунтувалася на уявленні, що оскільки доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінюванню доказів із метою визначення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК України [1]), то логічним є проведення допиту експерта з приводу наданого висновку для його перевірки та оцінювання. Кінець цій практиці було покладено Законом України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII, яким ст. 65 КПК України було доповнено п. 11, що забороняв допитувати як свідків експертів щодо роз'яснення наданих ними висновків [5]. Це призвело до дискусії щодо обґрунтованості такої заборони, оскільки роз'яснення експертом висновку було елементом оцінювання й перевірки його достовірності під час досудового розслідування в мету виявлення суперечностей у доказах [6; 7; 8].

У зв'язку з цим маємо зазначити, що тут дійсно існує доволі істотна проблема, пов'язана з доказуванням у кримінальному провадженні. Уважається, що заборона у проведенні допиту експерта як свідка кардинально змінює доктрину використання спеціальних знань під час досудового розслідування. За чинним кримінальним процесуальним законодавством сторони кримінального провадження мають право залучити експерта для проведення експертизи, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання (ч. 1 ст. 242 КПК України [2]). На відміну від наявної раніше практики, коли дізнавачу, слідчому, прокурору надавалося право призна-

чати додаткову або повторну експертизу у випадку визнання висновку експерта неповним або неясним (ч. 5 і 6 ст. 5 КПК України [1]), за чинним законодавством сторони кримінального провадження тільки мають право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку (ч. 7 ст. 101 КПК України [2]). Виявляється, що сторона обвинувачення позбавлена права проведення повноцінної перевірки висновку експерта для його використання як достовірного доказу під час складання обвинувального акту, що є доволі нелогічним. Таке право з'являється у прокурора тільки під час судового розгляду, коли під час допиту експерта йому можуть бути поставлені запитання щодо наявності в експерта спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), дотичних до предмета його експертизи; використаних методик та теоретичних розробок; достатності відомостей, на підставі яких готувався висновок; наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов висновку; застосовності та правильності застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження; інші запитання, що стосуються достовірності висновку (ч. 3 ст. 356 КПК України [2]).

З урахуванням наведених положень є досить суперечливою пропозиція окремих дослідників тлумачити п. 11 ч. 2 ст. 65 КПК України [2] тільки як заборону органу розслідування допитувати як свідків експертів для роз'яснення наданих ними висновків. Так, О. Є. Соловйова вважає, що законодавець розрізняє допит з метою одержання роз'яснень висновку експерта і допит для його перевірки та оцінювання, а відтак слідчому не заборонено допитувати експерта щодо питань, зазначених в ч. 3 ст. 356 КПК України [2; 9]. Для усунення очевидних невідповідностей у такому тлумаченні законодавства науковиця пропонує внести в КПК України окрему норму: ст. 225¹ «Допит експерта під час досудового розслідування». Здається,

що вказана пропозиція не враховує того, що законодавець змінив підхід до використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, перенісши оцінювання висновків експертів тільки на стадію судового розгляду справи. Але такі зміни потребують належного теоретичного обґрунтування.

Перелік джерел посилання

1. Кримінально-процесуальний кодекс України 1961 року (утратив чинність від 19.11.2012 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-05> (дата звернення: 22.08.2024).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.08.2024).
3. Богословська М. О., Клименко Н. І. Допит експерта слідчим і в суді. *Криміналістичний вісник*. 2010. № 1 (13). С. 29—34.
4. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків, 2015. 560 с.
5. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України № 2447-VIII від 07.06.2018 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#n169> (дата звернення: 23.08.2024).
6. Воробчак А. Р. Допит експерта у кримінальному провадженні: мета, умови та предмет. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2018. № 36. Том 2. С. 148—152. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc36/part_2/36.pdf (дата звернення: 23.08.2024).
7. Куцкір Г. М. Процесуальні особливості допиту експерта в суді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2020. Вип. 60. С. 168—171. DOI: 10.32782/2307-3322/2020.60.37 (дата звернення: 23.08.2024).
8. Пілюков Юрій. Допит експерта в суді як процесуальна форма використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2 (26). С. 176—179. DOI: 10.35774/app2021.02.176 (дата звернення: 23.08.2024).
9. Соловйова О. Є. Щодо вдосконалення норм про допит експерта у кримінальному провадженні. Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування. Харків, 2019. С. 286—288. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/28_11_2019/pdf/102.pdf (дата звернення: 23.08.2024).